

УДК 332.1

DOI: 10.25140/2411-5215-2020-4(24)-57-63

*Оксана Мініна, Наталія Шадура-Никипорець, Ольга Дерій***ДОСЛІДЖЕННЯ ПОТОЧНОГО СТАНУ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ
ВІДХОДАМИ УПАКОВКИ В ЧЕРНІГІВСЬКІЙ ОБЛАСТІ***Оксана Минина, Наталия Шадура-Никипорец, Ольга Дерий***ИССЛЕДОВАНИЕ ТЕКУЩЕГО СОСТОЯНИЯ СИСТЕМЫ УПРАВЛЕНИЕ
ОТХОДАМИ УПАКОВКИ В ЧЕРНИГОВСКОЙ ОБЛАСТИ***Oksana Minina, Nataliia Shadura-Nykyropets, Olha Derii***STUDY OF THE CURRENT STATE OF THE PACKAGING WASTE
MANAGEMENT SYSTEM IN THE CHERNIGIV REGION**

Стаття присвячена дослідженню існуючої в Чернігівській області системи управління відходами упаковки. Виявлено, що динаміка обсягів утворення відходів упаковки має мінливий характер на фоні загальної тенденції до зростання, що створює екологічні проблеми їх накопичення та економічні проблеми надмірного ресурсоспоживання. Рівень утилізації відходів упаковки не відповідає національним та європейським вимогам. Встановлено, що головною проблемою в цій сфері є відсутність нормативно-правового забезпечення, яке б дозволило визначити організаційно-правові засади ефективної системи управління відходами упаковки, чітко класифікувати це поняття та розмежувати зони відповідальності між окремими суб'єктами.

Ключові слова: відходи; утилізація; накопичення; відходи упаковки; імплементація; система управління відходами; регіон.

Рис.: 4. Табл.: 1. Бібл.: 7.

Статья посвящена исследованию существующей в Черниговской области системы управления отходами упаковки. Выявлено, что динамика объемов образования отходов упаковки имеет изменчивый характер на фоне общей тенденции к росту, что создает экологические проблемы их накопления и экономические проблемы чрезмерного ресурсопотребления. Уровень утилизации отходов упаковки не соответствует национальным и европейским требованиям. Установлено, что главной проблемой в этой сфере является отсутствие нормативно-правового обеспечения, которое бы позволило сформировать организационно-правовые основы эффективной системы управления отходами упаковки, четко классифицировать данное понятие и разграничить зоны ответственности между отдельными субъектами.

Ключевые слова: отходы; утилизация; накопление; отходы упаковки; имплементация; система управления отходами; регион.

Рис.: 4. Табл.: 1. Библ.: 7.

The article is devoted to the study of the existing packaging waste management system in Chernihiv region. It is revealed that the dynamics of waste generation of packaging is changeable against the background of the general tendency to growth, which creates environmental problems of their accumulation and economic problems of excessive resource consumption. The level of recycling of packaging waste does not accord the national and European requirements. It is established that the main problem in this area is the lack of legal framework that would determine the organizational and legal framework for an effective packaging waste management system, clearly classify this concept and delineate areas of responsibility between individual entities.

Keywords: waste; utilization; accumulation; packaging waste; implementation; waste management system; region.

Fig.: 4. Table: 1. References: 7.

JEL Classification: R11; R50; Q01

Постановка проблеми. Проблеми поводження з відходами упаковки посідають чільне місце з-поміж найбільш актуальних питань у контексті сталого розвитку провідних країн світу останню чверть століття. На сучасному етапі до вирішення цієї проблеми активно намагається доєднатись і Україна, адже обсяги утворення відходів упаковки неухильно проявляють тенденцію до зростання. Так, у країнах Європи середньодушовий обсяг відходів упаковки щорічно становить близько 140 кг на людину (а в Німеччині, Данії, Греції, Естонії до 180-200 кг), а в Україні – за підрахунками фахівців ДУ «Інститут економіки природокористування та сталого розвитку НАН України» іще у 2013 році утворення відходів упаковки не набагато відставало від таких країн, як Польща, Італія, Чехія, Словенія (100-120 кг) [3]. Враховуючи пряму кореляцію між обсягами утворення відходів упаковки й рівнем доходів населення, можна очікувати прирощення їх обсягів, що вказує на існування екологоресурсної проблеми поводження з відходами упаковки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання формування, переробки, утилізації та поводження з відходами досліджували такі науковці, як О. Амосов, А. Виговська, В. Голян, Б. Данилишин, Ж. Дерій, Н. Душечкіна, І. Замула, Ю. Маковецька, Л. Мельник, В. Міщенко, Р. Навроцький, Т. Омеляненко, І. Островський, І. Самойлова, В. Хільчевський та ін.

Виділення недосліджених частин загальної проблеми. Відсутність в Україні сформованого нормативного поля управління відходами упаковки не дозволяє створити ефективну систему поводження з такими відходами, обмежує можливості їх обліку та розподілу зон відповідальності. Невирішеність питань на національному рівні проєктується в комплекс еколого-економічних проблем, що проявляються на регіональному та локальному рівнях. Оцінка ключових характеристик сфери поводження з відходами упаковки, дослідження їх зміни на місцевому рівні дозволить отримати об'єктивну інформацію для розробки заходів, спрямованих на скорочення негативного впливу на довкілля та здоров'я населення.

Мета статті. Метою цієї статті є дослідження поточного стану системи управління відходами упаковки на прикладі Чернігівської області.

Виклад основного матеріалу. Згідно із зобов'язаннями в рамках Угоди про Асоціацію, Україна повинна була реформувати сферу поводження з побутовими відходами та гармонізувати законодавство з вимогами ЄС до 2020 року [1], а імплементація Директиви 94/62/ЄС про упаковку та відходи упаковки [7] проведена до 2018 року. Однак лише у 2020 році Міністерством розвитку громад та територій України на виконання Плану реалізації державної політики щодо досягнення цілі 10.7 «Українці відповідально поводяться з побутовими відходами та не засмічують навколишній життєвий простір» Програми діяльності Уряду розроблено Проєкт Закону «Про упаковку та відходи упаковки» [5].

Метою проєкту Закону є запровадження ефективної системи управління відходами упаковки, яка сприяє сталому виробництву, споживанню, запобіганню утворення відходів упаковки, ефективному використанню ресурсів та відновленню цінної вторинної сировини, що загалом позитивно вплине на підвищення стандартів екологічної і санітарної безпеки населення та зменшенню техногенного навантаження на довкілля [5].

Директива 94/62/ЄС Європейського парламенту та Ради від 20.12.1994 р. «Про упаковку та відходи упаковки» визначає упаковку як «будь-яку продукцію, виготовлену із будь-яких матеріалів будь-якого походження, котра використовується для пакування, вміщення, захисту, зберігання, переміщення, доставки, презентації та реалізації товарів, від сировини до готової продукції та від виробника до користувача чи споживача. Продукція, що використовується з тією ж метою і не повертається також є складовою упаковки» [7]. Відповідно «будь-яку упаковку або матеріали для упаковки, на які розповсюджується визначення відходів (за винятком залишків від виробництва)» розглядають як відходи упаковки. Подібний підхід імплементовано і при розробці проєкту Закону України «Про упаковку та відходи упаковки».

Упаковка поділяється на такі категорії:

а) товарної упаковки – упаковки, що становить товарну одиницю для кінцевого користувача чи споживача в момент купівлі;

б) групової упаковки – упаковки, що становить на момент купівлі певну кількість одиниць товару, незалежно від того, чи продається вона кінцевому користувачу або споживачу, чи слугує лише додатковим засобом у момент продажу; її можна зняти з продукту, не завдаючи шкоди споживчим характеристикам товару;

в) транспортної упаковки – упаковки, що призначена для переміщення та перевезення певної кількості товару чи партії товарів з метою уникнення їх механічного пошкодження під час перевезення. Транспортна упаковка не включає автомобільні, залізничні, морські чи авіаційні контейнери.

ПРОБЛЕМИ МЕНЕДЖМЕНТУ ТА РОЗВИТКУ ПРОДУКТИВНИХ СИЛ РЕГІОНУ

Оскільки діючі в Україні класифікації відходів не виділяють відходи упаковки як окремий вид, що унеможливує повноцінний облік таких відходів, для аналізу діючої системи поводження з відходами упаковки в Чернігівській області відповідно до чинного в Україні Класифікатора відходів (ДК 005-96) загреговано інформацію за такими кодами:

- тара скляна використана та бій скла (за винятком відходів тари, що утворилися під час перевезень, та тари аптечної) (7710.3.1.02);
- тара пластикова дрібна використана (7710.3.1.04);
- тара дерев'яна використана (за винятком відходів тари, що утворилися під час перевезень) (7710.3.1.06);
- тара металева використана, у т.ч. дрібна (банки консервні тощо), за винятком відходів тари, що утворилися під час перевезень (7710.3.1.07);
- пакування аерозольне зіпсоване або відпрацьоване (7710.3.1.27);
- папір та картон пакувальні зіпсовані, відпрацьовані чи забруднені (7730.3.1.01);
- матеріали пакувальні пластмасові зіпсовані, відпрацьовані чи забруднені (7730.3.1.02);
- матеріали пакувальні змішані, у тому числі дерев'яні та металеві, зіпсовані, відпрацьовані чи забруднені (7730.3.1.03);
- тара аптекарська зіпсована або відпрацьована (8530.2.9.04);
- тара металева, скляна, дерев'яна, текстильна, картонна та паперова, яку використовують під час перевезень, зіпсована, чи відпрацьована, чи забруднена (6000.3.1.04).

Протягом 2014-2019 рр. обсяги утворення відходів упаковки в Чернігівській області мали мінливий характер (рис. 1) на фоні загальної тенденції до зростання: піковим став 2016 рік (утворено 4475,19 т). У 2019 році підприємствами регіону було згенеровано 3943,651 т таких відходів, що приблизно відповідає рівню 2015 року та майже у шість разів перевищує показник 2014 року. Така волатильність характеристик утворення відходів упаковки частково пояснюється існуючою в країні вибірковою системою статистичного обліку відходів, яка щорічно охоплює різну кількість суб'єктів і змінює їх перелік.

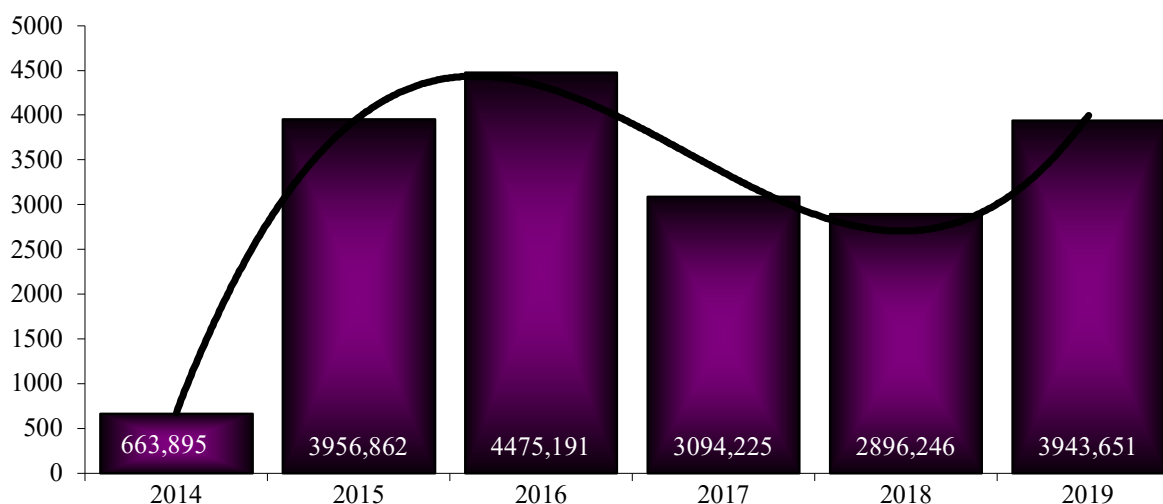

Рис. 1. Динаміка утворення відходів упаковки в Чернігівській області, т

Джерело: [4].

У 2019 році найбільші обсяги відходів упаковки утворили три підприємства області, що потрапили до статистичного обліку: Чернігівське відділення ПрАТ «Абінбев Ефес Україна» (м. Чернігів – 3262,893 т, основна складова відходів – скляна тара), ПрАТ «А/т тютюнова компанія «В.А.Т.-Прилуки»» (м. Прилуки – 468,29 т, основна складова – тара, яку використовують під час перевезень), сільськогосподарське ТОВ «Дружба-нова» (смт Варва –

ПРОБЛЕМИ МЕНЕДЖМЕНТУ ТА РОЗВИТКУ ПРОДУКТИВНИХ СИЛ РЕГІОНУ

130,661 т, основна складова – тара пластикова). Треба зазначити, що утворення відходів упаковки супроводжує виробничу діяльність усіх видів, тобто питання поводження з такими відходами має загальний характер [2].

Структура утворених відходів упаковки за матеріалами (рис. 2) свідчить, що у 2019 році домінують скляні (44,63 %), деревні (25,46 %) та пластикові (20,24 %) відходи.

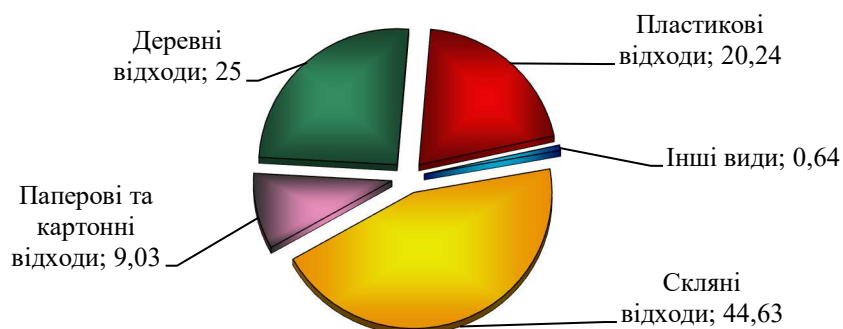

Рис. 2. Структура утворення відходів упаковки за матеріалом, 2019 рік, %
Джерело: [4].

Динаміка ж обсягів зібраних/отриманих відходів упаковки в Чернігівській області у 2014-2019 рр. виявляють тенденцію до стрімкого скорочення (рис. 3): за аналізований період система збору відходів упаковки фактично припинила своє функціонування, адже у 2014-2015 рр. основна маса відходів упаковки надходила від перевізників (збирачів) відходів (ТОВ «Слов'яни», приватне підприємство «Озон», приватне підприємство «Семенівська мануфактура»). Подібна ситуація пояснюється насамперед відсутністю ефективної системи роздільного збору відходів (хоч на території області, особливо у м. Чернігів діють пункти прийому вторсировини), за таких умов значна частина відходів упаковки, яка є цінним ресурсом для вторинної переробки, потрапляє на полігони та звалища відходів у складі твердих побутових відходів.

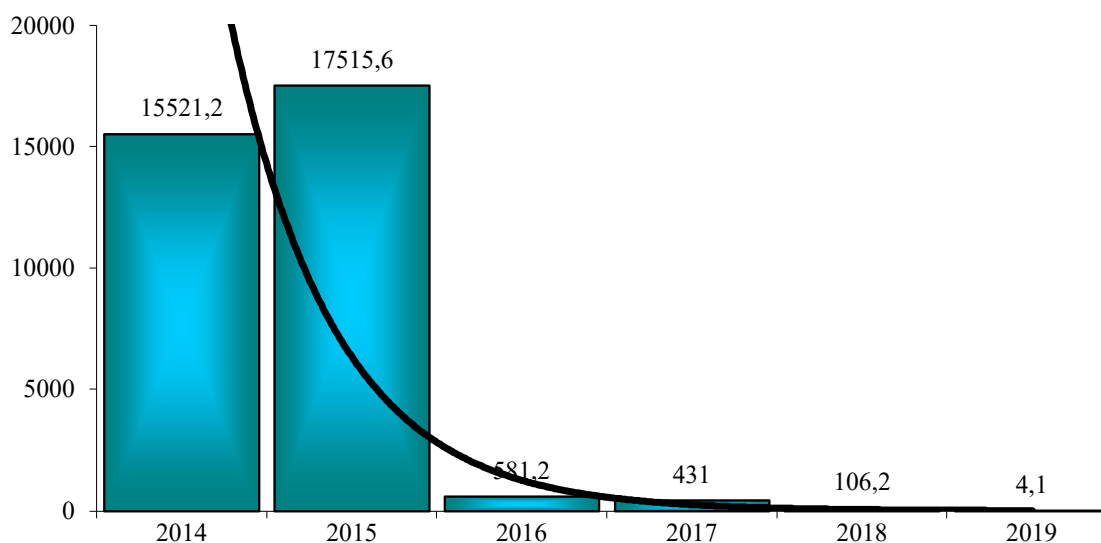

Рис. 3. Динаміка обсягів зібраних/отриманих відходів упаковки підприємствами-переробниками в Чернігівській області, т
Джерело: [4].

Діюча в Чернігівській області система поводження з відходами упаковки має примітивний характер, оскільки операції утилізації витіснено передачею відходів на сторону (рис. 4).

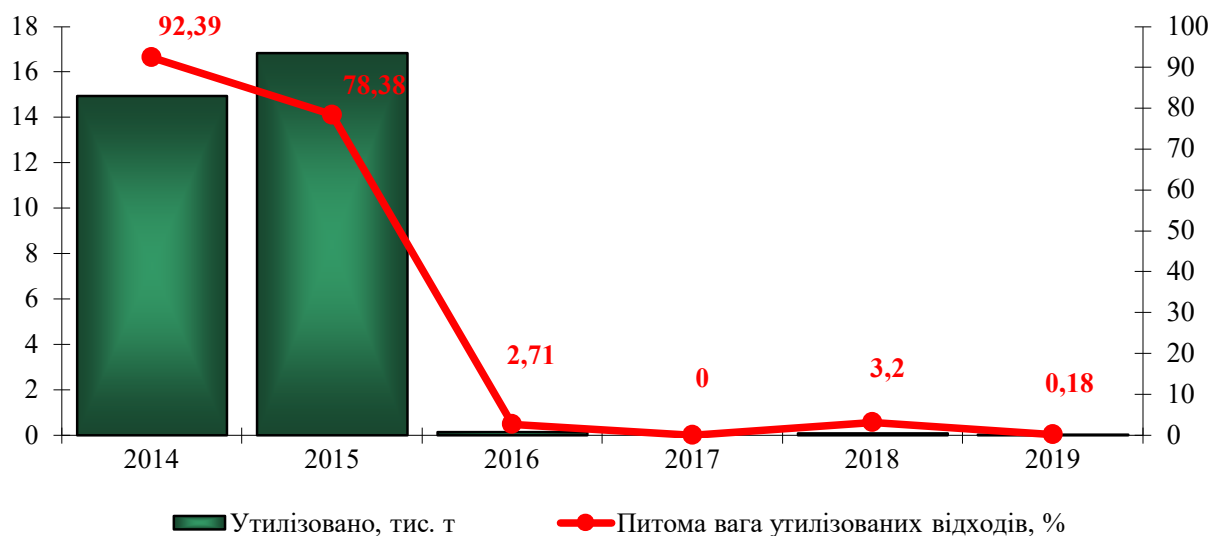

Рис. 4. Динаміка характеристик утилізації відходів упаковки у Чернігівській області

Джерело: [4].

Аналіз виявив, що протягом останніх чотирьох років утилізації піддавалась мізерна частка утворених та зібраних відходів упаковки.

У 2014-2018 рр. утилізацію проводили підприємства-переробники відходів (ТОВ «Слов'яни») здійснюючи рециркуляцію органічних речовин, що не застосовуються як розчинники (R3, пластикові відходи) і лише у 2019 році до них доєдналися виробники (підприємства-утворювачі відходів упаковки).

Подібна ситуація кардинально не відповідає Директиві 94/62/ЄС про упаковку та відходи упаковки, а також Директиві 2004/12/ЄС, що доповнює першу. Зазначені Директиви охоплюють усі види упаковок та встановлюють вимоги щодо виготовлення і складу упаковки, забезпечення її багаторазового використання, регламентують положення щодо обсягів та термінів утилізації використаної упаковки. Так, з лютого 2004 р. передбачено, що загальний рівень утилізації відходів упаковки повинен бути не меншим за 60 %, загальна норма перероблення встановлена в діапазоні 55-80 %, норма перероблення металу мінімум 50 %, скла та паперу – 60 % [3]. Подібні норми утилізації відходів упаковки закладені й у Національній стратегії управління відходами в Україні до 2030 року [6].

Переважна частина відходів упаковки передається на сторону (табл. 1). У 2019 році обсяги переданих відходів перевищили обсяги їх поточного утворення. Незначна частина відходів упаковки перебуває в тимчасовому зберіганні та накопичується (управління ЖКГ Чернігівської міської ради). Варто відзначити зусилля управління ЖКГ м. Чернігова щодо спроб вирішення питання роздільного збору відходів упаковки. Управлінням розроблено карту-схему, де відмічені всі офіційні пункти прийому вторсировини із зазначенням їхніх адрес. За даними Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України, станом на 31.07.2020 р. у Чернігівській області зареєстровані 26 пунктів прийому вторсировини.

Відсутність спеціалізованої інфраструктури поводження з відходами упаковки в Чернігівській області частково пояснюється незавершеністю формування законодавства в цій сфері – одночасно на розгляді перебуває кілька ініціатив.

Таблиця 1

Динаміка утворення та поводження з відходами упаковки в Чернігівській області у 2014-2019 рр., т

Рік	Утворено	Зібрано (отримано) переробниками	Утилізовано	Передано на сторону			Наявність відходів у тимчасовому зберіганні			Накопичено у спеціально відведених місцях
				всього	у т. ч. виробниками	переробниками відходів	всього	у т. ч. виробниками	переробниками відходів	
2014	663,9	15521,2	14953,0	1056,9	644,8	412,1	176,5	20,5	156,0	40,5
2015	3956,9	17515,6	16830,1	4804,1	3963,0	841,0	16,5	14,3	2,2	41,3
2016	4475,2	581,2	137,2	4930,2	4489,0	441,2	8,5	3,5	5,0	41,3
2017	3094,2	431,0	0	3530,2	3097,3	432,9	18,4	15,3	3,1	41,3
2018	2896,3	106,2	96,2	2891,7	2888,1	3,6	32,8	23,3	9,5	41,3
2019	3943,7	4,1	7,2	3954,1	3950,0	4,1	9,5	9,5	0	41,3

Джерело: [4].

Унаслідок відсутності необхідної законодавчої бази й чітко визначених сфер відповідальності для всіх учасників (особливо щодо розширеної відповідальності виробника), низького рівня екологічної свідомості домогосподарств і рівня сортування відходів, потенціал сфери раціонального використання відходів упаковки залишається нереалізованим, що чинить додатковий тиск на екологічну рівновагу території.

Висновки і пропозиції. Головною проблемою у сфері поводження з відходами упаковки є відсутність нормативно-правового забезпечення, яке б дозволило визначити правові й організаційні засади для організації ефективної та стійкої системи управління відходами упаковки, чітко класифікувати це поняття та розмежувати зони відповідальності між окремими суб'єктами. На сьогодні в Чернігівській області відсутня система роздільного збирання та відновлення відходів упаковки, що призводить до значних втрат ресурсоцінних матеріалів, які потенційно можуть бути повернуті в економічний обіг та слугувати сировиною для вироблення нових продуктів.

Список використаних джерел

1. Дерій Ж. В., Зосименко Т. І., Шадура-Никипорець Н. Т. Імплементация сталого розвитку як ключовий принцип галузевого співробітництва Україна – ЄС. *Проблеми і перспективи економіки та управління*. 2019. № 4(20). С. 9–18.
2. Дерій Ж. В., Зосименко Т. І. Екологічна компонента корпоративної соціальної відповідальності: світовий досвід та українські реалії. *Актуальні проблеми економіки*. 2016. № 11. С. 278–290.
3. Маковецька Ю. М. Організаційно-економічний механізм поводження з відходами упаковки. *Ефективна економіка*. 2013. № 12. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=2577#>.
4. Офіційний сайт Головного управління статистики у Чернігівській області. URL: <http://www.chernigivstat.gov.ua/books/silgosp.php>.
5. Мінрегіон розпочав публічне обговорення проекту Закону України «Про упаковку та відходи упаковки». *Офіційний сайт Міністерства розвитку громад та територій України*. URL: <https://www.minregion.gov.ua/press/news/minregion-rozpochav-publichne-obgovorennya-proyektu-zakonu-ukrayini-pro-upakovku-ta-vidhodi-upakovki/>.
6. Про схвалення «Національної стратегії з управління відходами в Україні до 2030 року»: Розпорядження Кабінету Міністрів України № 820-р від 08 листопада 2017 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/820-2017-%D1%80>.
7. Directive 2004/12/EC of the European Parliament and of the Council of 11 February 2004 amending Directive 94/62/EC on packaging and packaging waste – Statement by the Council, the Commission and the European Parliament. URL: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:32004L0012:EN:HTML>.

References

1. Derii, Zh. V., Zosymenko, T. I., Shadura-Nykyropets, N. T. (2019). Implementatsiia staloho rozvytku yak kliuchovyi pryntsyv haluzevoho spivrobotnytstva Ukraina – YeS [The implementation of sustainable development as a core principle of the EU – Ukraine sectoral cooperation]. *Problemy i perspektyvy ekonomiky ta upravlinnia – Problems and prospects of economics and management*, (4(20)), pp. 9–18.
2. Derii, Z. V., Zosymenko, T. I. (2016). Ekolohichna komponenta korporatyvnoi sotsialnoi vidpovidalnosti: svitovyi dosvid ta ukrainski realii [Environmental component of corporate social responsibility: International experience and Ukrainian realities]. *Aktualni problemy ekonomiky – Actual Problems of Economics*, (11), pp. 278–290.
3. Makovetska, Yu. M. (2013). Orhanizatsiino-ekonomichniy mekhanizm povodzhenn z vidkhodamy upakovky [The organizational-economic mechanism of packaging waste management]. *Efektivna ekonomika – Efficient economy*, (12). <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=2577#>.
4. Ofitsiyni sait Holovnoho upravlinnia statystyky u Chernihivskii oblasti [Official site of the Main Department of Statistics in Chernihiv region]. <http://www.chernigvstat.gov.ua/books/silgosp.php>.
5. Ministerstva rozvytku hromad ta terytorii Ukrainy [Ministry for Communities and Territories Development of Ukraine]. (2020). Minrehion rozpochav publichne obhovorennya proyecktu Zakonu Ukrainy “Pro upakovku ta vidkhody upakovky” [The Ministry of Regional Development has started a public discussion of the draft Law of Ukraine “On Packaging and Packaging Waste”]. Retrieved 03.02.2020 from <https://www.minregion.gov.ua/press/news/minregion-rozpochav-publichne-obhovorennya-proyecktu-zakonu-ukrayini-pro-upakovku-ta-vidhodi-upakovki>.
6. Pro skhvalennia «Natsionalnoi stratehii z upravlinnia vidkhodamy v Ukraini do 2030 roku [On approval of the «National Strategy for Waste Management in Ukraine until 2030»], Order of the Cabinet of Ministers of Ukraine № 820-r (on November 8, 2017). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/820-2017-%D1%80>.
7. Directive 2004/12/EC of the European Parliament and of the Council of 11 February 2004 amending Directive 94/62/EC on packaging and packaging waste – Statement by the Council, the Commission and the European Parliament (2004). <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:32004L0012:EN:HTML>.

Мініна Оксана Валеріївна – кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри теоретичної та прикладної економіки, Національний університет «Чернігівська політехніка» (вул. Шевченка, 95, м. Чернігів, 14035, Україна).

Минина Оксана Валериевна – кандидат экономических наук, доцент, доцент кафедры теоретической и прикладной экономики, Национальный университет «Черниговская политехника» (ул. Шевченко, 95, г. Чернигов, 14035, Украина).

Minina Oksana – PhD in Economics, Associate Professor, Associate Professor of Department of theoretical and applied Economics, Chernihiv Polytechnic National University (95 Shevchenka Str., 14035 Chernihiv, Ukraine).

E-mail: minina.ok.v@gmail.com

ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-5919-1599>

Researcher ID: H-1167-2016

Шадуро-Никипорець Наталія Тимофіївна – кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри теоретичної та прикладної економіки, Національний університет «Чернігівська політехніка» (вул. Шевченка, 95, м. Чернігів, 14035, Україна).

Шадуро-Никипорець Наталия Тимофеевна – кандидат экономических наук, доцент, доцент кафедры теоретической и прикладной экономики, Национальный университет «Черниговская политехника» (ул. Шевченко, 95, г. Чернигов, 14035, Украина).

Shadura-Nykyropets Nataliia – PhD in Economics, Associate Professor, Associate Professor of Department of theoretical and applied Economics, Chernihiv Polytechnic National University (95 Shevchenka Str., 14035 Chernihiv, Ukraine).

E-mail: nikiporetc@ukr.net

ORCID: <http://orcid.org/0000-0001-7990-0105>

Researcher ID: H-1176-2016

Дерій Ольга Юріївна – аспірантка кафедри теоретичної та прикладної економіки, Національний університет «Чернігівська політехніка» (вул. Шевченка, 95, м. Чернігів, 14035, Україна).

Дерий Ольга Юрьевна – аспірантка кафедры теоретической и прикладной экономики, Национальный университет «Черниговская политехника» (ул. Шевченко, 95, г. Чернигов, 14035, Украина).

Derii Olha – PhD student of the Department of theoretical and applied Economics, Chernihiv Polytechnic National University (95 Shevchenka Str., 14035 Chernihiv, Ukraine).

E-mail: olchia@ukr.net

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0227-6815>